

ΛΑΡΙΣΑ

Λάρισα*Παλαιοχριστιανική οχύρωση*

Κατά τις εργασίες κατασκευής υπόγειου χώρου στάθμευσης αυτοκινήτων στην Πλατεία Νέας Αγοράς αποκαλύφθηκε τμήμα της ανατολικής πλευράς του τείχους και του προτειχίσματος της πόλης, το οποίο χρονολογείται στην Ιουστινιάνεια περίοδο. Κάτω από αυτό βρέθηκαν οικιστικά κατάλοιπα του 3ου-4ου αιώνα, χαλικόστρωτη οδός που έκοψε το τείχος και παλαιοχριστιανικό βαλανείο. Τμήματα της νότιας πλευράς της Ιουστινιάνειας οχύρωσης με δύο τετράπλευρους πύργους αποκαλύφθηκαν σε οικόπεδο παραπλεύρως της κεντρικής πλατείας της πόλης (εικ. 1).

Υδατοδεξαμενή οδού Μανωλάκη

Κατά την εκσκαφή θεμελίων οικοδομής αποκαλύφθηκε ο τρίτος χώρος υδατοδεξαμενής, η οποία ταυτίζεται με την κεντρική δεξαμενή της Λάρισας στα ρωμαϊκά και παλαιοχριστιανικά χρόνια. Αποτελείται από τρεις καμαροσκέπαστους ορθογώνιους χώρους που επικοινωνούν μεταξύ τους με στενά τοξωτά ανοίγματα. Στην όψη της δεξαμενής διαμορφώνεται κρηναίο στον τύπο του νυμφαίου (εικ. 2).

Συμβολή των οδών Δήμητρας και Νίκης

Σε ιδιωτικό οικόπεδο αποκαλύφθηκαν επάλληλα κτηριακά κατάλοιπα διαφορετικών χρονικών φάσεων και εποχών και συγκεκριμένα τμήμα ρωμαϊκού δρόμου και κιονοστήρικτης στοάς κατά μήκος της δυτικής του πλευράς, οικίες παλαιοχριστιανικών χρόνων εγκατεστημένες

στο χώρο της στοάς, τμήμα του προτειχίσματος της ιουστινιάνειας οχύρωσης και, τέλος, αποσπασματικά σωζόμενο τμήμα μεσοβυζαντινής οικίας. Οι αποκαλυφθείσες αρχαιότητες αποτελούν ενιαίο σύνολο, τμήμα μιας γειτονιάς από τις ανατολικές συνοικίες της Λάρισας των πρώιμων βυζαντινών χρόνων, στο οποίο συνοψίζονται στοιχεία της ιστορίας και της τοπογραφίας της πόλης από τη ρωμαϊκή μέχρι και τη μεσοβυζαντινή περίοδο, στοιχεία ενδεικτικά της μετάβασης από την ελληνορωμαϊκή πόλη στο βυζαντινό κάστρο (εικ. 3).

Επαναδημιουργία Ταμιευτήρα στην πρώην Λίμνη Κάρλα*Θέσεις στην πορεία του Συλλεκτήρα 3**α) Καλαμάκι, θέση «Γκούβα»*

Ανασκάφθηκαν κτηριακά λείψανα μεσοβυζαντινής περιόδου με εργαστήρια επεξεργασίας σιδήρου, καθώς και νεκροταφείο με κιβωτιόσχημους τάφους, της ίδιας εποχής. Τα παραπάνω αποτελούσαν παραλίμνιο τμήμα οικισμού του 11ου-12ου αιώνα, που απλώνεται στην πλαγιά του Μαυροβουνίου.

β) Αμυγδαλή Αγιάς

Στην περιοχή Αμυγδαλής ερευνήθηκε τμήμα ρωμαϊκής εγκατάστασης (Αμυγδαλή 1), οικιστικό συγκρότημα με πολλές φάσεις, πιθανόν αγροικία ελληνοιστικών χρόνων (Αμυγδαλή 2), καθώς και τμήμα κτηρίου της εποχής του Χαλκού (Αμυγδαλή 3). Οι ανασκαφές αυτές δεν ολοκληρώθηκαν λόγω εξάντλησης της πίστωσης και τα ευρήματα παραδόθηκαν στην ΙΕ' ΕΠΚΑ.

Εικ. 1. Λάρισα. Πλατεία Νέας Αγοράς. Ανατολική πλευρά οχύρωσης και λουτρό.

Εικ. 2. Λάρισα. Υδατοδεξαμενή.

Εικ. 3. Λάρισα, συμβολή των οδών Δήμητρας και Νίκης. Γενική άποψη της ανασκαφής από Β.

Ελασσόνα

Δολίχη, θέση «Καστρί»

Αποκαλύφθηκαν τρεις τρίκλιτες παλαιοχριστιανικές βασιλικές και τμήματα του οχυρωματικού περιβόλου της ακρόπολης της ρωμαϊκής παλαιοχριστιανικής Δολίχης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η Βασιλική Α, η οποία κοσμεύεται με ψηφιδωτά δάπεδα με θέματα από το ζωικό και το φυτικό βασίλειο και μεγάλο σταυρό στο χώρο του ιερού βήματος (εικ. 4). Τα ανασκαφικά δεδομένα συνηγορούν στην καταστροφή του οικισμού στις αρχές του 7ου αι. μ.Χ.

Μηλέα, θέση «Αγία Τριάδα»

Ανασκάφηκε τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική, στα ερείπια της οποίας κτίστηκε τρίκλιτη μεσοβυζαντινή βασιλική. Γύρω από το βυζαντινό ναό αποκαλύφθηκαν 38 τάφοι.

Στόμιο, Μονή Αγίου Δημητρίου

Στο πλαίσιο αναστηλωτικών εργασιών έγινε έρευνα κάτω από το δάπεδο του ναού του 16ου αιώνα και βρέθηκε η κάτοψη του βυζαντινού ναού, που ήταν του τύπου του σύνθετου σταυροειδούς εγγεγραμμένου.

Μελιβοία

Κουτσουπιά

Ανασκάφηκε καθολικό μονής του 12ου αιώνα, που ανήκε στον τύπο του μονόκωρου καμαροσκέπαστου με νάρθηκα. Γύρω επισημάνθηκαν οι χώροι των κελλιών και ανασκάφηκε γωνιακό κτήριο ληνού. Βρίσκεται σε δασώδη περιοχή του Κισσάβου που ανήκε στη βυζαντινή περίοδο στο Όρος των Κελλιών (εικ. 5).

Βελίκα

Κατά τις εκσκαφές ιδιωτικού έργου αποκαλύφθηκε κτηριακό συγκρότημα του 6ου αι. μ.Χ. με τρεις πτέρυγες γύρω από αίθριο χώρο, που στέγαζαν εγκατάσταση ελαιοτριβείου και αποθηκευτικές χρήσεις. Το συγκρότημα αυτό είναι προσκολλημένο στα δυτικά παλαιοχριστιανικής βασιλικής, από την οποία ερευνήθηκαν τα δυτικά προσκτίσματα.

Εικ. 4. Δολίχη. Βασιλική Α.

Κάστρο Βελίκας

Πρόκειται για παλαιοχριστιανική οχύρωση έκτασης 21 στρεμμάτων, που βρίσκεται σε χαμηλό λόφο στα βόρεια του οικισμού. Ερευνήθηκε η νότια και ανατολική πλευρά του κάστρου, που σώζεται σε ύψος 1-3 μ. και συντάχθηκε τοπογραφικό σχέδιο για τις ανάγκες μελέτης ανάδειξης. Αποκαλύφθηκαν τέσσερις ορθογώνιοι πύργοι και δύο πύλες. Δίπλα στη βόρεια πύλη ανασκάπτεται παλαιοχριστιανική βασιλική τρίκλιτου τύπου. Η κόγχη του ιερού φέρει λείψανα κτιστών βαθμιδών και πλινθόστρωτο δάπεδο (εικ. 6).

Τέμπη

Θέση «Τσιριγά Χωράφια»

Στη δυτική είσοδο της κοιλάδας των Τεμπών, κατά τις εκσκαφές για τη δημιουργία της νέας εθνικής οδού, βρέθηκε τμήμα παλαιοχριστιανικού οικισμού που περιλαμβάνει ληνό και αποθηκευτικό χώρο με πίθους, κεραμικό κλίβανο, ερείπια κτηρίων και νεκροταφείο με κιβωτιόσχημους τάφους. Επισημάνθηκαν δύο φάσεις, του 4ου και του 6ου αιώνα.

Θέση «Χάνι της Κοκόνας»

Σε απόσταση 50 μ. δυτικότερα της θέσης «Τσιριγά Χωράφια» ανασκάφηκε μεγάλο ορθογώνιο κτήριο, διαστ. 7x27 μ., που διαιρείται σε τρεις χώρους. Έχει ισχυρή κατασκευή και σώζει λείψανα δαπέδων από ασβέστη. Η κύρια φάση του κτηρίου ταυτίζεται με νόμισμα στην εποχή του αυτοκράτορα Θεόφιλου (829-842). Από το σχήμα και τη θέση του, που βρίσκεται δίπλα στην κύρια οδό Θεσσαλονίκης - Λάρισας, ταυτίστηκε με πανδοχείο (εικ. 7).

Εικ. 5. Κουτσουπιά. Ναός του 12ου αιώνα.

Εικ. 6. Κάστρο Βελίκας. Βόρεια πύλη.

Εικ. 7. Πανδοχείο Τεμπών.

Εικ. 8. Μουσείο Βόλου. Λουτρό, άποψη του θερμού χώρου (caldarium).

Εικ. 9. Περιφερειακή οδός Βόλου. Αγροικία.

Εικ. 10. Νέα Αγχιάλος, οικόπεδο Παπουτσή. Οικοδόμημα δημόσιας χρήσης.

Εικ. 11-12. Ταμιευτήρας Κάρλας, θέση «Αεράνη». Κεραμικοί κλίβανοι.

Εικ. 13. Ταμιευτήρας Κάρλας, θέση «Κακόρεμα». Βυζαντινό νεκροταφείο.

Βορειότερα του προηγούμενου, ανασκάφηκε μονόχωρος ναός με περίστω, που χρονολογείται στα μεσοβυζαντινά χρόνια, όπως και το εκτεταμένο νεκροταφείο που τον περιβάλλει.

ΜΑΓΝΗΣΙΑ

Βόλος

Συνοικία «Παλαιών»

Αποκαλύφθηκαν τμήματα του τείχους και του πολεοδομικού ιστού της παλαιοχριστιανικής Δημητριάδος. Στην ανασκαφική έρευνα που διενεργήθηκε στο κτήριο της πρώην καπναποθήκης Παπάντου και στο πλαίσιο του Έργου «Δημιουργία Μουσείου Ιστορίας Πόλης Βόλου», αποκαλύφθηκαν τάφοι παλαιοχριστιανικών και μεσοβυζαντινών χρόνων και αγωγός μεταφοράς και διανομής νερού.

Κατά τις εργασίες επέκτασης του Μουσείου Βόλου αποκαλύφθηκε λουτρό παλαιοχριστιανικής εποχής, από το οποίο διατηρούνται οι βασικοί χώροι του συγκροτήματος (caldarium, tepidarium, frigidarium) και προσκίσματα (εικ. 8).

Σε ανασκαφική έρευνα σε ιδιωτικό οικόπεδο αποκαλύφθηκε τμήμα του τείχους σε μεγάλο μήκος και δύο πύργοι που ανήκουν στο Κάστρο του Βόλου.

Περιφερειακή οδός Βόλου

Θέση «Καζανάκι»

Στο πλαίσιο κατασκευής της περιφερειακής οδού αποκαλύφθηκαν δύο χώροι επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων – αγροικίες παλαιοχριστιανικής εποχής με ληνό και κτιστό υπολήνιο στη μια και υπολήνιο πίθο στην άλλη (εικ. 9). Οι ληνοί μεταφέρθηκαν και εκτίθενται στον αρχαιολογικό χώρο των Παλαιών.

Αρχαιολογικός χώρος Φθιωτίδων Θηβών - Νέας Αγχιάλου

Σωστικές ανασκαφές σε ιδιωτικά οικόπεδα και κοινόχρηστους χώρους της Νέας Αγχιάλου, έφεραν στο φως τμήματα του πολεοδομικού ιστού της παλαιοχριστιανικής πόλης των Φθιωτίδων Θηβών. Στα ιδιωτικά οικόπεδα κυρίως του παραλιακού μετώπου, όπου παρατηρείται έντονη ανοικοδόμηση, αποκαλύφθηκαν: α) τμήματα εγκαταστάσεων που σχετίζονται με το λιμάνι των Φθιωτίδων Θηβών, β) λουτρό με υπόκαυστα και ψηφιδωτά δάπεδα, γ) πολυτελές οικοδόμημα με κεντρικό αίθριο και στοές με γλυπτό αρχιτεκτονικό διάκοσμο των μεταβατικών χρόνων, δ) σημαντικό δημόσιο οικοδόμημα παλαιοχριστιανικής εποχής με παράλληλες στοές και πρόσοψη που διαμορφωνόταν σε σχήμα Π και τετράγωνος πύργος στα ανατολικά, τα οποία σχετίζονταν με το λιμάνι ή με στρατιωτική εγκατάσταση (εικ. 10) και ε) νεκροταφεία εντός και εκτός των τειχών, από τα οποία προέρχεται σημαντικός αριθμός ενεπίγραφων επιτύμβιων στήλων και κτερισμάτων.

Σε σωστική ανασκαφή σε ιδιωτικό οικόπεδο ερευνήθηκε συστάδα κιβωτιόσχημων και λακκοειδών τάφων που ανήκουν στο ανατολικό νεκροταφείο με ενδιαφέρουσες ενεπίγραφες επιτύμβιες στήλες και κτερίσματα.

Επαναδημιουργία Ταμιευτήρα στην πρώην Λίμνη Κάρλα

Συλλεκτήρας Σ3, θέση «Παλαιόσκαλα»

Αποκαλύφθηκαν χώροι επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων, παλαιοχριστιανικής περιόδου.

Συλλεκτήρας Σ6, θέση «Αεράνη»

Αποκαλύφθηκαν δύο κυκλικόι κεραμικοί κλίβανοι για ψήσιμο αγγείων και παλαιοχριστιανικό νεκροταφείο με κιβωτιόσχημους, λακκοειδείς και κεραμοσκεπείς τάφους. Οι κεραμικοί κλίβανοι μεταφέρθηκαν στον αρχαιολογικό χώρο της Νέας Αγχιάλου (εικ. 11-12).

Συλλεκτήρας 6, θέση «Κακόρεμα»

Η θέση βρίσκεται πλησίον του βυζαντινού ναού του Αγίου Νικολάου στα Κανάλια. Διερευνήθηκε βυζαντινό νεκροταφείο του 11ου

12ου αιώνα από 67 κιβωτιόσχημους και λακκοειδείς τάφους, από τους οποίους προέρχεται ικανός αριθμός κοσμημάτων (εικ. 13).

Λεφόκαστρο

Σε σωστική ανασκαφή σε ιδιωτικό οικόπεδο αποκαλύφθηκε τμήμα υστερορωμαϊκού λουτρού και σε άλλο ιδιωτικό οικόπεδο οικίες και εργαστήρια παλαιοχριστιανικής και μεσοβυζαντινής εποχής που ανήκουν στο βυζαντινό οικισμό Λεφοκάστρου (εικ. 14).

ΤΡΙΚΑΛΑ

Πλάτανος, αγρός Β. Υφαντή

Στο πλαίσιο σωστικής ανασκαφικής έρευνας αποκαλύφθηκαν δύο τρίκλιτες παλαιοχριστιανικές βασιλικές.

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Κάστρο Φαναρίου

Κατά τη διάρκεια εργασιών στερέωσης και ανάδειξης στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ, ερευνήθηκε ο εσωτερικός χώρος του φρουρίου και αποκαλύφθηκαν λιθόστρωτα μονοπάτια περίξ του τζαμιού, ένα δίκωρο κτήριο κοντά στην είσοδο, πιθανόν για τις ανάγκες της φρουράς, καθώς και στοιχεία για το εσωτερικό των πύργων με τις κλίμακες ανόδου. Όλα τα ευρήματα χρονολογούνται στη μεταβυζαντινή περίοδο.

ΦΘΙΩΤΙΔΑ

Αταλάντη

Θέση «Μακεδονικά»

Στο πλαίσιο εκσκαφής θεμελίων για ανέγερση σχολικών κτηρίων αποκαλύφθηκε τρίκλιτη παλαιοχριστιανική βασιλική με ημικυκλική αψίδα ιερού, νάρθηκα και προσκίσματα στη βόρεια και τη νότια πλευρά. Η ανασκαφή δεν έχει ολοκληρωθεί.

Καινούριο

Κατά τις εργασίες βελτίωσης της Εθνικής Οδού Π.Α.Θ.Ε. αποκαλύφθηκε κτηριακό συ-

Εικ. 14. Λεφόκαστρο. Άποψη της ανασκαφής.

Εικ. 15. Καινούριο. Αγροικία-βιοτεχνική εγκατάσταση.

Εικ. 16. Καλαπόδι. Ερείπια κτηριακού συγκροτήματος.

γκρότημα του 12ου αιώνα αποτελούμενο από δύο πτέρυγες και υπαίθρια αυλή. Η μία πτέρυγα περιλαμβάνει ορθογώνιο ληνό παραγωγής κρασιού με κτιστό υπολήνιο και η άλλη χώρους επεξεργασίας βυρσών για κατασκευή ασκών μεταφοράς του μούστου (εικ. 15).

Καλαπόδι

Στο πλαίσιο βελτίωσης της επαρχιακής οδού Αταλάντης - Καλαποδίου αποκαλύφθηκαν επάλληλα κτηριακά λείψανα χρονολογούμενα από τους πρώιμους ελληνοιστικούς μέχρι και τους πρώιμους παλαιοχριστιανικούς χρόνους. Αποκαλύφθηκε πανδοχείο-ξενώνας του α' μισού του 4ου αι. μ.Χ., από δύο αντικριστές πτέρυγες με χώρους διατεταγμένους κατά μήκος ημι-υπαίθριων στοών, μικρό βαλανείο και κλίβανο παραγωγής κεραμικών προϊόντων (εικ. 16).

Προϊστάμενοι

Λάζαρος Δεριζιώτης (2000-2003)

Ασπασία Ντίνα (2004-2010)

Υπεύθυνοι ανασκαφών

Λ. Δεριζιώτης, Α. Ντίνα, Στ. Σδρόλια, Κ. Μαντζανά, Α. Γιαλούρη, Α. Αναστασιάδου, Μ. Κοντογιαννοπούλου.